

Rode draden bestuurlijke Doe Ateliers

NPLW Nationaal
Programma
Lokale Warmtetransitie

**Bestuurders
in gesprek**

over hun rol in de
warmtetransitie

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Reflectie op de Doe Ateliers en de interbestuurlijke samenwerking	5
2.1	Regionale verschillen: koplopers, achterblijvers en een grote middenmoot	6
2.2	Positie regiocoördinatoren	6
3.	Wat er speelt op bestuurlijk niveau	7
3.1	Regierol van gemeenten	7
3.2	Omgaan met en betrokkenheid van bewoners	9
3.3	Netcongestie	9
3.4	Haalbaarheid en betaalbaarheid warmtenetten	10
3.5	Warmtebronnen	11
4.	Signalen voor het Rijk	12
4.1	Wet- en regelgeving	12
4.2	Financiering	12
4.3	Groen gas	13
4.4	Ondersteunende boodschap	13
4.5	Verkokering bevoegdheden	13
5.	Signalen voor het NPLW en de regio	14
5.1	Doe Ateliers	14
5.2	Narratief	14
5.3	Ondersteuning NPLW en de regio	14
6.	Tot slot	15

Leeswijzer

Deze notitie beschrijft de bevindingen uit de Doe Ateliers.

De notitie is als volgt opgebouwd:

- De eerste paragraaf bevat een reflectie op de Doe Ateliers en de beelden die hieruit zijn af te leiden over de interbestuurlijke samenwerking in de verschillende regio's.
- In de tweede paragraaf volgt een opsomming van de thema's en dilemma's die in de Doe Ateliers aan de orde zijn gesteld.
- In paragraaf 3 gaat de notitie in op de signalen voor het Rijk en in paragraaf 4 staan de signalen voor het NPLW.
- Tot slot staat beschreven hoe het NPLW met de opbrengsten uit de Doe Ateliers verder gaat.

1. Inleiding

Op initiatief van het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW) hebben in de eerste helft van 2024 in diverse regio's Doe Ateliers plaatsgevonden.

Doel was het initiëren en faciliteren van een regionaal gesprek over de gezamenlijke uitdagingen en kansen van de lokale warmtetransitie. Hiernaast beoogde het NPLW om via de Doe Ateliers te stimuleren dat gemeenten aan de slag gaan met de planvorming, zodat er duidelijkheid komt voor bewoners.

3

Verder was de inzet om via de Doe Ateliers de regionale warmtecoördinatoren in positie te brengen, en het onderwerp warmtetransitie bestuurlijk beter te verankeren.

Deze notitie bevat de opbrengsten van de Doe Ateliers die in de periode vóór 31 mei 2024 in 15 van de 30 RES-regio's hebben plaatsgevonden. In verschillende regio's heeft het NPLW daarna ook nog Doe Ateliers georganiseerd.

De notitie is bedoeld om overkoepelend een beeld te geven van hoe bestuurders bezig zijn met de opgave, en welke vraagstukken en behoeften er leven. De bevindingen van de Lokale Warmtetransitie in Beeld (LWiB), de Monitor Proeftuinen in Beeld en de opbrengsten uit de bestuurlijke Doe Ateliers neemt het NPLW mee in de actualisatie van de Uitvoeringsagenda NPLW 2024 en de Uitvoeringsagenda NPLW 2025. Hierop stelt het NPLW dit najaar een notitie op met voorstellen voor activiteiten vanuit het NPLW richting bestuurders, ter bespreking met haar bestuurlijk opdrachtgevers. Op basis van de positieve ervaringen met deze Doe Ateliers wordt bijvoorbeeld gedacht aan een reeks van bijeenkomsten in de regio rondom actuele bestuurlijke vraagstukken.

Welk beeld leveren de Doe Ateliers op?

Onderstaand kader vat de belangrijkste opbrengsten samen.

4

Deelnemers ervaren de bestuurlijke gesprekken in de Doe Ateliers als prettig. Bestuurders vonden het prettig om vanuit het Rijk bijgepraat te worden en om ambities, ervaringen en dilemma's uit te wisselen. Het beeld is dat de Doe Ateliers behulpzaam waren voor het regionale bestuurlijk overleg over het thema warmte, en ook hebben ze in een aantal regio's geholpen de regiocoördinatoren beter bekend te maken.

Uit de organisatie van de Doe Ateliers blijkt ook dat de mate waarin er al regionaal wordt samengewerkt sterk verschilt. Er zijn regio's waar al regelmatig bestuurlijk overleg over de warmtetransitie plaatsvindt en waar bijvoorbeeld gewerkt wordt aan een gezamenlijk warmteprogramma of een gezamenlijke warmtestrategie. Er zijn ook regio's waar de regionale samenwerking op warmte nog in de kinderschoenen staat. Dit hangt samen met de mate van ambtelijke samenwerking, die vaak nog sterker kan. Ook is nog niet overal een regiocoördinator actief. Hier liggen dus nog kansen voor zowel het NPLW als de regio's zelf om de samenwerking te versterken.

De volgende inhoudelijke bevindingen kwamen sterk naar voren:

- Bestuurders onderkennen het belang van helderheid bieden aan bewoners en uitvoerende partijen, maar er tegelijkertijd is er ook handelingsverlegenheid. Er spelen verschillende vraagstukken die het maken van keuzes bemoeilijken. Een groot en complex vraagstuk is de betaalbaarheid. Bestuurders geven aan dat, zonder betere financiële ondersteuning aan bewoners, het voelt als 'trekken aan een dood paard'.

- Vaak benoemen bestuurders dat het narratief dat het NPLW heeft ontwikkeld (en het bijbehorende filmpje) wordt gewaardeerd. Aanvullend hebben wethouders een meer gedetailleerd narratief nodig over nut en noodzaak van warmtenetten, warmtepompen en netcongestie om het goede gesprek met de gemeenteraad en bewoners te kunnen voeren. Ook kan het narratief nog meer eenduidig uitgedragen worden door alle betrokken publieke partijen en de landelijke politiek.
- In het landelijk gebied speelt het vraagstuk dat er geen of beperkt warmtebronnen beschikbaar zijn, waardoor het handelingsperspectief stevig beperkt wordt. Warmtenetten zijn hierdoor niet of beperkt mogelijk, terwijl all-electric oplossingen stuiten op netcongestie en groen gas niet in lijn is met het landelijk beleid.
- Netcapaciteit en het meewerken van de netbeheerders is randvoorwaardelijk voor gemeenten om stappen te kunnen zetten. In een deel van de regio's speelt dat bestuurders het goed vormgeven van de samenwerking met de netbeheerder als een worsteling ervaren. De mate van invloed die gemeenten ervaren op de plannings van de netbeheerders is soms te beperkt. Tegelijkertijd geven bestuurders in de Doe Ateliers aan dat gemeenten ook zelf een concrete planning moeten maken van wat er de komende tien jaar te gebeuren staat en hiermee proactief de samenwerking met de netbeheerder moeten opzoeken, en dat dit nog niet altijd voldoende gebeurt.
- In enkele Doe Ateliers hebben bestuurders de behoefte geuit aan heldere wettelijke kaders voor warmtenetten, en hebben zij enkele opmerkingen gemaakt over de Wcw. Ook is de vraag opgeworpen of het Rijk, vanwege de complexiteit en bovengemeentelijke vraagstukken niet toch meer regie zou moeten voeren bij de realisatie van warmtenetten. Deze vraagstukken zijn bijvoorbeeld bovenlokale bronnen en de realisatie van niet-kostendekkende koppelingen tussen gebieden en warmtebronnen.

2. Reflectie op de Doe Ateliers en de interbestuurlijke samenwerking

Het NPLW heeft een regionale ondersteuningsstructuur helpen opzetten voor de lokale warmtetransitie, onder andere via de driejarige specifieke uitkering Regionale Structuur Lokale Warmtetransitie. Doel hiervan is de regionale samenwerking in de warmtetransitie te versterken, de mogelijkheden te vergroten voor de bundeling van ambtelijke capaciteit, onderlinge kennisdeling tussen gemeenten te bevorderen en de afstemming te versterken met regionale stakeholders, zoals de netbeheerder. De regionale ondersteuningsstructuur sluit aan op de bestaande structuur voor de RES. Het Nationaal Programma Regionale Energiestrategie (NP RES) heeft ook actief bijgedragen aan de totstandkoming van de Doe Ateliers.

Om binnen de regio's het bestuurlijke gesprek te faciliteren, heeft het NPLW het initiatief genomen om in alle regio's bestuurlijke Doe Ateliers te helpen organiseren.

Een aantal feiten en cijfers:

- **15 Doe Ateliers hebben plaatsgevonden** in de periode vóór 31 mei 2024.
- **5 Doe Ateliers zijn gepland** voor de periode daarna.
- In **10 regio's vindt geen Doe Atelier plaats**. De redenen hiervoor verschillen per regio. Ook in deze regio's blijft het NPLW in gesprek over de bestuurlijke samenwerking in de warmtetransitie.
- Bij de Doe Ateliers waren, naast de regiocoördinatoren en vertegenwoordigers van het NPLW en het Rijk, gemiddeld ongeveer **7 gemeentebestuurders en een provinciale bestuurder aanwezig**.
- Bij veel van de Doe Ateliers is ook de **netbeheerder aangehaakt**, om de invloed van de warmtetransitie op het vraagstuk van netcongestie te benadrukken.
- Hiernaast namen vertegenwoordigers van **het Rijk** deel, en vertegenwoordigers van organisaties als **de waterschappen, warmtebedrijven, woningcorporaties, energiecoöperaties en milieuorganisaties**.

2.1 Regionale verschillen: koplopers, achterblijvers en een grote middenmoot

In de regio's waar het NPLW een bestuurlijk Doe Atelier heeft georganiseerd, hebben de aanwezigen dit als waardevol ervaren. Ten eerste gaven zij aan dat het helpt dat bestuurders door het NPLW en het Rijk worden bijgepraat over de vele ontwikkelingen op het gebied van wetgeving en financiële regelingen. Ten tweede hebben zij het als waardevol ervaren om elkaars ambities en voorbeeldprojecten te leren kennen, om zich samen te verdiepen in vraagstukken, elkaar te inspireren en dilemma's te delen. De Doe Ateliers droegen zo bij aan het verder versterken van het regionale overleg over het thema warmte. Ook hebben de Ateliers geholpen om de samenhang tussen verschillende ontwikkelingen (zoals energiesysteemverkenningen) voor bestuurders te duiden.

Dit beeld is in een bijeenkomst met regiocoördinatoren bevestigd. Hierin hebben zij aangegeven dat de Doe Ateliers de warmtetransitie bestuurlijk op de kaart hebben helpen zetten, en de afhankelijkheden en gemeente-overstijgende vraagstukken scherper in beeld hebben gebracht. Het Doe Atelier heeft in sommige gevallen ook geleid tot hele concrete vervolgafspraken, zoals de afspraak om door te praten over het gezamenlijke verhaal voor de verschillende gemeenteraden.

Er zijn ook regio's waar geen Doe Atelier plaatsvindt. De redenen hiervan lopen uiteen. Zo bleek bij het organiseren van de Doe Ateliers dat de mate waarin er al bestuurlijke samenwerking plaatsvindt verschilt. 4 regio's zijn al zeer actief op dit gebied. Hierdoor kon er óf bij een bestaand overleg worden aangesloten, óf lag een Doe Atelier qua timing niet voor de hand, omdat er recent al een bestuurlijk overleg had plaatsgevonden met vergelijkbare thematiek. Er zijn dus regio's die al op reguliere basis bestuurlijk afstemmen en werken aan een gezamenlijke strategie voor de warmtetransitie. In 2 van deze regio's heeft het NPLW interviews met de regiocoördinatoren afgenomen, om ook de thema's die bestuurlijk in deze regio's spelen in deze notitie mee te nemen.

Er zijn ook 4 regio's waarbij de regiostructuur nog onvoldoende bleek ingericht om op aan te kunnen sluiten. Er was of is bijvoorbeeld nog geen regiocoördinator actief of deze is net gewisseld, waardoor er geen ingang was om het bestuurlijke gesprek op de korte termijn te organiseren. Ook gaven de regiocoördinatoren in twee regio's aan geen behoefte te hebben aan een bestuurlijk Doe Atelier.

2.2 Positie regiocoördinatoren

De wens van het NPLW was om via de Doe Ateliers de regiocoördinator in positie te brengen en het onderwerp warmtetransitie, daar waar nodig, beter te verankeren. Dit is op veel plekken gelukt, en de regiocoördinator is in veel gevallen ook cruciaal geweest om het Doe Atelier überhaupt mogelijk te maken. Uit de voorbereidende gesprekken voor de Doe Ateliers blijkt dat de positie en rolinvulling van de regiocoördinatoren nog wel verschilt:

- Het is een nieuwe rol die wordt ingevuld door een vaak ook nieuw aangetrokken professional – die met het Doe Atelier een agenda en een eerste visie heeft neergezet richting bestuurders.
- De RES-organisatie heeft de rol op zich genomen, of vanuit bestaande RSW-coördinatie of vanuit een verzwaring van de focus op het warmtedossier. De samenwerking met NP RES vanuit NPLW is hier veelal een cruciale succesfactor geweest, bijvoorbeeld aansluiting bij Masterclass De Wereld van B, of regionale energievisie.
- De rol is tijdelijk ingevuld (vanuit gemeenten of extern aangetrokken persoon) – de organisatie van het Doe Atelier was daardoor lastiger.

3. Wat er speelt op bestuurlijk niveau

Een aantal thema's komt in bijna alle Doe Ateliers terug. Dit betreft:

- 3.1 Regierol van gemeenten
- 3.2 Omgang met en betrokkenheid van bewoners
- 3.3 Netcongestie
- 3.4 Haalbaarheid en betaalbaarheid warmtenetten
- 3.5 Warmtebronnen

Deze worden hieronder nader toegelicht.

7

3.1 Regierol van gemeenten

Een van de doelen van de bestuurlijke Doe Ateliers is aanjagen dat gemeenten aan de slag gaan met de planvorming voor de vervanging van aardgas, zodat voor bewoners en partijen die betrokken zijn bij de uitvoering duidelijkheid komt over wat er komende tien jaar staat te gebeuren en aan welk alternatief gedacht wordt. Uit de gesprekken komt naar voren dat bestuurders het belang van duidelijkheid onderkennen. Er leven zorgen dat, wanneer te lang gewacht wordt met het bieden van duidelijkheid per wijk, dit kan leiden tot meer inwoners die kiezen voor (hybride) warmtepompen. Dit zet de betaalbaarheid van warmtenetten onder druk en kan leiden tot meer netcongestie. De urgentie om die duidelijkheid te bieden wordt door veel bestuurders wel onderkend.

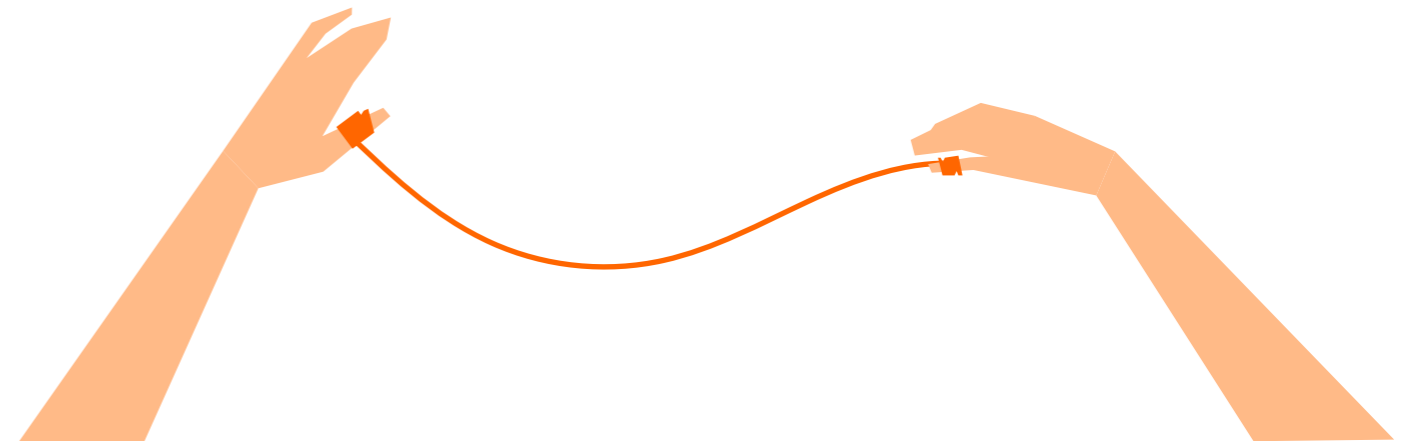
Er spelen tegelijkertijd echter veel ontwikkelingen die het maken van bestuurlijke keuzes bemoeilijken en waarover het bestuurlijke gesprek in de Doe Ateliers is gevoerd. Een groot vraagstuk is de betaalbaarheid. Bestuurders geven aan dat, zonder betere financiële ondersteuning aan bewoners, het voelt als 'trekken aan een dood paard'. Verder benoemden zij onder meer dat all-electric oplossingen onder druk staan vanwege de netcongestie, de Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw) nog niet is vastgesteld, en dat de haalbaarheid en betaalbaarheid ter discussie staan. Gemeenten met bestaande netten in privaat bezit ondervinden ook vertraging doordat deze private warmtebedrijven zich terugtrekken.

Ook speelt in het landelijk gebied het gebrek aan beschikbare bronnen voor de realisatie van warmtenetten, en leeft de vraag hoe om te gaan met nieuwe technologische ontwikkelingen nadat er eenmaal een keuze is gemaakt. Dit alles leidt tot handelingsverlegenheid.

In een aantal Doe Ateliers hebben sommige bestuurders aangegeven dat ze weinig voelen voor het inzetten van de aanwijsbevoegdheid uit de Wgiw waarbij het op termijn verwijderen van het gasnet kan worden geregeld. Het inzetten van de aanwijsbevoegdheid ligt politiek gevoelig. Ook verwachten ze dat bewoners duidelijk van zich zullen laten horen, zeker als er geen betaalbaar en haalbaar alternatief kan worden geboden. Hierbij is ook aangegeven dat vanuit de bovengenoemde onzekerheden en met name de huidige financiële ondersteuning voor bewoners het sowieso niet eenvoudig is om een aantrekkelijk aanbod te doen. Dat bemoeilijkt het gesprek met gemeenteraad en bewoners.

Verder is het volgende naar voren gekomen:

- Verschillende bestuurders vinden het zoeken naar de juiste balans tussen heldere keuzes maken omwille van de duidelijkheid, versus de ruimte laten voor bewonersinitiatieven. Ze onderkennen het belang van het ondersteunen van bewonersinitiatieven met het oog op draagvlak. Het 'omarmen ervan' vraagt alleen veel capaciteit van gemeenten, en die is vaak niet voor handen (Zie volgende pagina).
- De vraag om extra kennis en ondersteuning is de reden geweest om met behulp van de 9 miljoen aan SPUK-middelen, een regionale ondersteuningsstructuur op te zetten voor de warmtetransitie. Uit de Doe Ateliers komt naar voren dat bestuurders ook kijken hoe kennis en hoe de ondersteuning aan bewoners op een ander, gemeenteoverstijgend, schaalniveau te organiseren, zoals gezamenlijk onderzoek, gezamenlijke inkoop, etc. Bijvoorbeeld rondom de soortenmanagementplannen (SMP's). In een van de Doe Ateliers is aangegeven dat er veel gebruik wordt gemaakt van de provinciale ondersteuning die wordt aangeboden.
- Verschillende regio's denken ook aan, of werken al aan, een overkoepelend regionaal warmteprogramma en/of regionale bronnenstrategie. Hierbij is het nog wel zoeken hoe mandaat en bevoegdheden te regelen. Zo is het mandaat bijvoorbeeld ingewikkeld bij een publiek regionaal warmtebedrijf in relatie tot de aansturing vanuit verschillende gemeenteraden.
- In een van de Doe Ateliers is het de rol van de gemeenteraad aan de orde gesteld. De warmtetransitie is een lange termijnvraagstuk en de gemeenteraad stuurt met name op korte termijn, wat het zetten van stappen belemmert. Bestuurders geven aan hiermee te worstelen.
- In een van de Doe Ateliers hebben de aanwezige bestuurders aangekaart dat zij er moeite mee hebben dat de TVW alweer in 2026 met worden herijkt (warmteprogramma), aangezien dit de nodige capaciteit kost. Tegelijkertijd bleek in een van de Doe Ateliers dat de herijking niet op het netvlies van de aanwezige bestuurders stond. Het werd als prettig ervaren om in het Doe Atelier nog een keer de tijdlijn gepresenteerd te krijgen. Zo geeft een andere regio aan dat soms bestuurders onvoldoende besef hebben wat een warmteprogramma is en omvat. Het is meer dan de herijking van TVW, maar een programma onder de Omgevingswet. Het heeft daarmee ook een andere status.
- In een van de Doe Ateliers vroegen deelnemers aandacht voor de 'koudevraag'. 'Dit staat nog niet op het netvlies, maar daar moeten we wel wat mee.' Eén regio geeft aan dat vaak eerst wordt ingezet op voorkomen (schaduw en groen). Dat is een lokaal vraagstuk. Groei in de koelvraag zou echter wel een plek moeten in systeemanalyses, zo is aangegeven.
- Tot slot hebben bestuurders aandacht gevraagd voor gemeenten die te maken hebben met grensoverschrijdende vraagstukken, zoals restwarmte uit de Antwerpse haven. Nu wordt er nog te veel geredeneerd binnen de landsgrenzen, is aangegeven.

3.2 Omgaan met en betrokkenheid van bewoners

Voor bestuurders is de omgang met bewoners een belangrijk thema, dat daarom vaak aan de orde is gesteld. Meer specifiek is naar voren gekomen:

- Bestuurders zoeken naar het verhaal dat ze aan bewoners kunnen vertellen. Negatieve berichtgeving over netcongestie en de hoogte van de energierekening na de overstap op een warmtenet, helpt niet. Er leeft een zorg dat het draagvlak voor warmtenetten afbrokkelt, terwijl individuele oplossingen vanwege netcongestie ook een steeds minder aantrekkelijk alternatief worden. Bestuurders missen het goede verhaal en de goede voorbeelden waar ze naar kunnen verwijzen. Daarnaast is er bij bestuurders behoefte aan dat het verhaal over nut en noodzaak eenduidiger door alle publieke partijen én de landelijke politiek wordt uitgedragen.
- Bestuurders zoeken naar een aanpak die op draagvlak kan rekenen en ervaren dat weerstand zich op verschillende zaken kan richten. Naast het financiële plaatje gaat het bijvoorbeeld ook om ingrepen in de fysieke ruimte: transformatorhuisjes, locaties voor installaties van een warmtenet of warmtebuffer. Ingrepen in de fysieke ruimte liggen vaak gevoelig bij bewoners.
- Het vraagt veel inzet en capaciteit om bewoners goed mee te nemen en de urgentie wordt bij bewoners niet altijd gevoeld.
- In meerdere Doe Ateliers is benoemd dat dit met name speelt bij een relatief oudere bevolking. 'Het zal mijn tijd wel duren'.
- De ervaringen met een persoonlijke benadering zijn positief.
- In 2 Doe Ateliers zijn energierechtvaardigheid en energiearmoede aan de orde gesteld. Er leeft een zorg dat bewoners die de meeste financiële ondersteuning nodig hebben, onvoldoende bereikt worden.

3.3 Netcongestie

In nagenoeg alle gesprekken is netcongestie aan de orde gekomen:

- Netcongestie leidt tot zorgen over de te maken keuzes ('is het nog wel verstandig om in te zetten op all-electric?'), de uitvoerbaarheid van plannen en de mate waarin de gemeente hierin wel de regie kan voeren omdat de netbeheerder zelf ook keuzes maakt. 'Als gemeente hebben we geen invloed op de plaatsing van warmtepompen en op de planning van de netbeheerder.' In enkele Doe Ateliers hebben bestuurders benoemd dat netcongestie maakt dat er minder op all-electric wordt ingezet.
- In meerdere Doe Ateliers hebben bestuurders het vraagstuk benoemd hoe de plannen van de netbeheerders goed aan te laten sluiten op de eigen planvorming en vice versa. In een van de regio's is de zorg geuit dat netbeheerders een eigen investeringsagenda maken en hierbij te weinig rekening houden met de plannen van gemeenten. Tegelijkertijd hebben zij aangegeven dat gemeenten ook zelf een concrete planning moeten maken van wat er de komende tien jaar te gebeuren staat en hiermee proactief de samenwerking met de netbeheerder moeten opzoeken, en dat dit nog niet altijd voldoende gebeurt. De zorg is dat gemeenten nu soms te afwachtend zijn, waardoor ze straks op de plannen van netbeheerders moeten reageren in plaats van samen op te trekken in de planvorming.
- Een van de regiocoördinatoren geeft aan dat niet alleen op gemeentelijk niveau, maar ook op regionaal niveau moet worden samengewerkt met de netbeheerders. Het helpt om ook op regionale schaal inzichtelijk te maken wat waar mogelijk is en wat de impact van keuzes is.
- Verder hebben bestuurders benoemd dat collectieve warmte een groot effect heeft, omdat de elektrificatie minder is dan bij individuele oplossingen. Er is behoefte aan betere informatie hierover om inwoners beter mee te nemen in de effecten van verschillende maatregelen.

3.4 Haalbaarheid en betaalbaarheid warmtenetten

In veel gesprekken is de haalbaarheid en betaalbaarheid van warmtenetten aan de orde gesteld. Meer specifiek is aangegeven:

- Er is voldoende financiële ondersteuning nodig om bewoners mee te krijgen. In een deel van de Doe Ateliers hebben bestuurders aangekaart dat de subsidies voor bewoners om over te stappen op een warmtenet nu niet toereikend zijn. Daar komt bij dat ook bij een lage bijdrage aansluitkosten (BAK) er in pandig vaak nog veel werkzaamheden nodig zijn. Dit maakt een overstap niet aantrekkelijk.
- Met het oog op 'energierechtvaardigheid' hebben bestuurders de behoefte geuit aan de socialisatie van de aansluitkosten. Hiermee bedoelen ze dat een individuele gebruiker niet de kosten betaalt voor eigen aansluiting op het warmtenet, maar de gemiddelde kosten van een grotere groep gebruikers. Bestuurders vinden het niet goed uitlegbaar als de aansluitkosten per wijk verschillen, of dat de kosten van het verzwaren van het elektriciteitsnet wel gesocialiseerd worden en die voor de aansluiting op het warmtenet niet.
- Bestuurders hebben ook benoemd dat het van belang is dat de maatschappelijke kosten voor de aanleg van warmtenetten moeten worden afgezet tegen de kosten van de verzwaren van de netten.
- De financiering van de aanleg van warmtenetten is een vraagstuk waar veel bestuurders mee worstelen.
 - Het sluitend krijgen van de businesscase is ingewikkeld, mede doordat hiervoor verschillende subsidies gestapeld moeten worden.
 - Warmtenetten vragen een voorinvestering die zeker door kleinere gemeenten niet te dragen is. Ook wordt de exploitatie als een uitdaging/risico gezien, vooral bij kleinschalige warmtenetten waarbij gebrek aan deelname meteen grote gevolgen heeft. Een waarborg-/garantiefonds zou gemeenten enorm helpen, geven ze aan.
 - Kleinschalige warmtenetten komen niet in aanmerking voor de WIS-subsidie.
 - Gebieden met veel potentie voor (aaneengesloten) warmtenetten hebben baat bij meerjarige financiële zekerheid, zodat niet-winstgevende koppelingen tussen gebieden en warmtebronnen gerealiseerd kunnen worden.

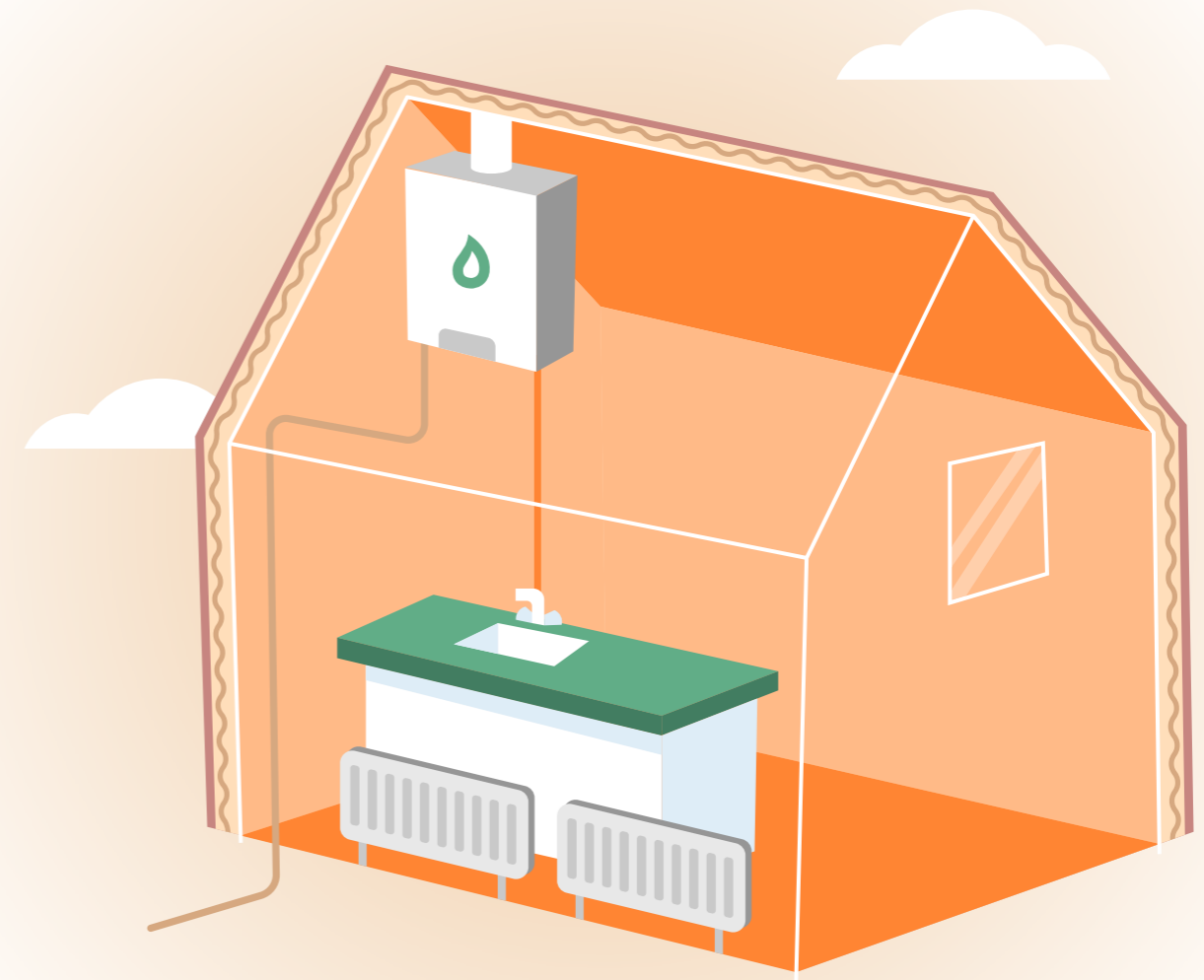
De huidige financiering (zoals de WIS) biedt hier te weinig ruimte voor.

- In een van de Doe Ateliers hebben bestuurders aangegeven dat gemeenten voor de haalbaarheid en betaalbaarheid van warmtenetten ook sterk afhankelijk zijn van hun startpositie. Ligt er bijvoorbeeld al een infrastructuur voor collectieve warmte of niet, wat is de dichtheid van de bebouwing, welke bronnen zijn beschikbaar?
- In het landelijk gebied is de beschikbaarheid van warmtebronnen een issue (zie 3.5) en is er behoefte aan meer kennis ten aanzien van de haalbaarheid van kleinschalige warmtenetten. In het stedelijk gebied speelt het vraagstuk hoe om te gaan met bestaande warmtebedrijven en met bestaande warmtenetten bij de uitgifte van nieuwe kavels.
- Mede naar aanleiding van het terugtrekken van de private warmtebedrijven werken verschillende regio's aan de oprichting van een publiek warmtebedrijf. Of dit gaat verkend worden. De verwachting is dat dit de betaalbaarheid ten goede komt (er hoeft immers geen winst gemaakt te worden) en dat regionale samenwerking hierbij de risico's beter beheersbaar maakt. Deelname van provincies of het Rijk in publieke warmtebedrijven kan helpen in de beheersbaarheid van de risico's voor gemeenten.
- De vraag is opgeworpen hoe om te gaan met bestaande warmtenetten bij het uitgeven van nieuwe warmtekavels. Vragen die leven: hoe werkt dit, en hoe zit het met het eigendom? Wat mag wel en wat mag niet?
- In een van de Doe Ateliers hebben bestuurders aangekaart dat ruimtelijke inpassing ook een vraagstuk is waar veel gemeenten mee te maken krijgen. Denk aan ruimte in de ondergrond en ruimte voor de plaatsing van transformatiehuisjes.
- Vanwege de complexiteit en bovengemeentelijke vraagstukken (zoals bovenlokale bronnen en de realisatie van niet-winstgevende koppelingen tussen gebieden en warmtebronnen) hebben bestuurders de vraag opgeworpen of het Rijk niet toch meer regie zou moeten voeren bij de realisatie van warmtenetten.

3.5 Warmtebronnen

Wat betreft de warmtebronnen, hebben bestuurders het volgende aangegeven:

- Met name in het landelijk gebied speelt dat er geen of beperkt warmtebronnen beschikbaar zijn, een issue dat in meerdere Doe Ateliers aan de orde is gesteld. Zeker wanneer netcongestie speelt wordt het handelingsperspectief stevig beperkt. 'Warmtenetten zijn amper mogelijk, groen gas mag van Den Haag niet en warmtepompen worden door netbeheerders ontraden of zijn nog beperkt mogelijk vanwege netcongestie.'
- Groen gas komt op basis van de startanalyse van het Planbureau voor de Leefomgeving bij bepaalde gemeenten als voorkeursoptie naar voren. Meerdere bestuurders hebben aangegeven niet aan hun gemeenteraad of bewoners te kunnen uitleggen waarom groen gas als duurzaam alternatief in het gebied (lokaal gebruik) geen optie is, temeer daar partijen wel gestimuleerd worden groen gas te fabriceren. Waarom kunnen ze niet afnemer zijn van hun eigen product?
- Gemeenten die bestaande warmtebronnen willen benutten, hebben de vraag opgeworpen wat te doen als de warmtebron, zoals restwarmte uit nabijgelegen industrie, in de toekomst verdwijnt.
- Ook zijn er regio's waarbij er voldoende warmtebronnen zijn (in potentie), maar waarbij het ontsluiten of ontwikkelen van die bronnen bovenlokale samenwerking vraagt, omdat de aanbod van die bronnen de lokale vraag (in één gemeente) over het algemeen overstijgt. Het gaat hier om geothermie en restwarmte.

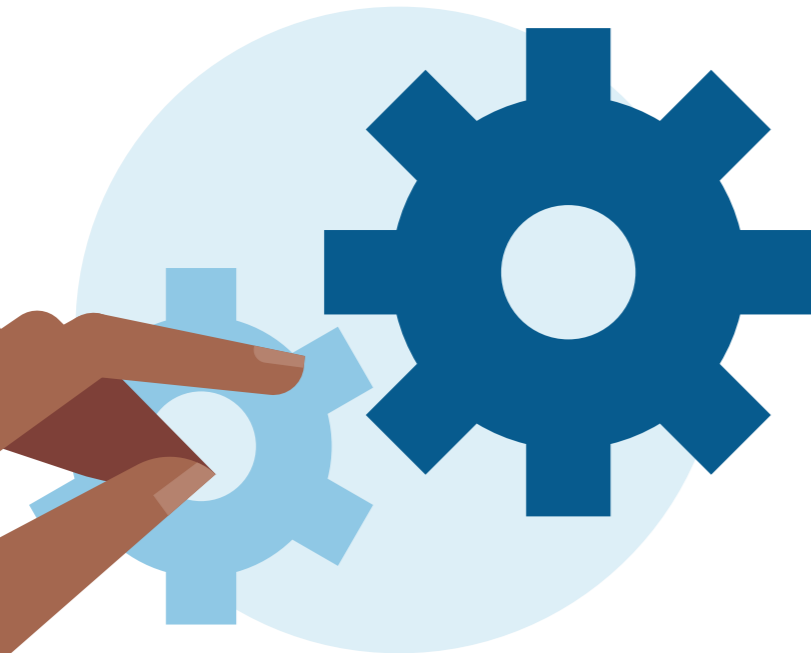
4. Signalen voor het Rijk

De bestuurlijke Doe Ateliers hebben ook signalen meegegeven aan het Rijk. Hieronder een opsomming:

4.1 Wet- en regelgeving

In enkele Doe Ateliers hebben bestuurders de behoefte geuit aan heldere wettelijke kaders voor warmtenetten. Hierbij benoemden zij dat het goed is dat de omgang met warmtegemeenschappen hier een plek in gaat krijgen. Aandachtspunt dat is benoemd is dat het gevolg van verschillende warmtekavels is dat er binnen een gemeente verschillende tarieven ontstaan voor bewoners. Dit is volgens sommige bestuurders onverkoopbaar aan inwoners. Ook vinden bestuurders het niet goed uitlegbaar als de aansluitkosten per wijk verschillen, en dat de kosten van het verzwaren van het elektriciteitsnet wel gesocialiseerd worden en die voor de aansluiting op het warmtenet niet.

12

4.2 Financiering

Ten aanzien van de financiering vanuit het Rijk hebben de volgende signalen gegeven:

- Rijkssubsidies zijn te versnipperd, te ingewikkeld en ontoereikend om de warmteoplossing te realiseren. Vaak zijn er veel verschillende regelingen nodig om een project haalbaar te maken. Als een daarvan wegvalt, kan het hele project soms niet doorgaan.
- Daarnaast zijn de subsidies ontoereikend en te ingewikkeld om het betaalbaar te houden voor bewoners. 'We kunnen als gemeente bewoners niet overtuigen als ze zelf in de buidel moeten tasten.'
- Met het oog op de betaalbaarheid van warmtenetten hebben bestuurders aandacht gevraagd voor het feit dat de WIS-subsidie niet inzetbaar is voor de realisatie van kleine warmtenetten, en te weinig ruimte biedt voor de realisatie van niet-winstgevende koppelingen tussen gebieden en warmtebronnen en de aanleg van hoofddistributiesystemen voor het verbinden bron met vraagclusters. Ook hebben zij de behoefte geuit aan een subsidie vooraf voor overdimensioneren van warmtenetten.
- Bestuurders hebben behoefte aan landelijke criteria voor het bepalen van de betaalbaarheid. Nu moeten gemeenten zelf voor verschillende doelgroepen en woningtypen vaststellen wat voor hen betaalbaar is. Dit vergt veel data en onderzoek, en het is niet goed uitlegbaar als de criteria per gemeente verschillen.
- Bestuurders hebben behoefte geuit aan opstartgeld voor de warmtebedrijven.

4.3 Groen gas

Bestuurders hebben een wens uitgesproken om over de toepassing van groen gas in de gebouwde omgeving een bestuurlijke dialoog te organiseren met ook KGG en VRO daarbij.

4.4 Ondersteunende boodschap

Bestuurders vragen om meer steun vanuit het Rijk. Het narratief dat het NPLW heeft opgesteld wordt over het algemeen positief ontvangen, maar bestuurders missen directe communicatie richting bewoners vanuit het Rijk over nut en noodzaak van de energietransitie en specifiek de warmtetransitie. Bijvoorbeeld via een landelijke communicatiecampagne.

4.5 Verkoking bevoegdheden

De opgave vraagt een efficiënte interbestuurlijke en interdepartementale samenwerking, zodat er integraal gestuurd en ondersteund wordt. In een van de interviews¹ is benoemd dat de samenhang soms wordt gemist. Nu zijn provincies eindverantwoordelijk voor duurzame opwek en hebben gemeenten de regierol voor de lokale warmtetransitie. Maar wie neemt een besluit over de toedeling van bovenlokale warmtebronnen, wie richt publieke warmtebedrijven op, wie neemt welke rol in de ondersteuningsstructuur? Dat dit varieert maakt het speelveld er niet helderder op.

¹ met regiocoördinatoren waar geen Doe Atelier is georganiseerd

5. Signalen voor het NPLW en de regio

Tot slot is er een aantal signalen voor het NPLW zelf naar voren gekomen:

5.1 Doe Ateliers

Zoals hiervoor benoemd zijn de regio's waar een Doe Atelier heeft plaatsgevonden positief. In een aantal regio's hebben de Doe Ateliers een impuls gegeven aan het bestuurlijk overleg over warmte. De Doe Ateliers hebben de bestuurders duidelijkheid gegeven over wat nu al mogelijk is, waar ze elkaar nodig hebben en waar samenwerking met anderen van belang is (Provincie, netbeheerder, Rijk).

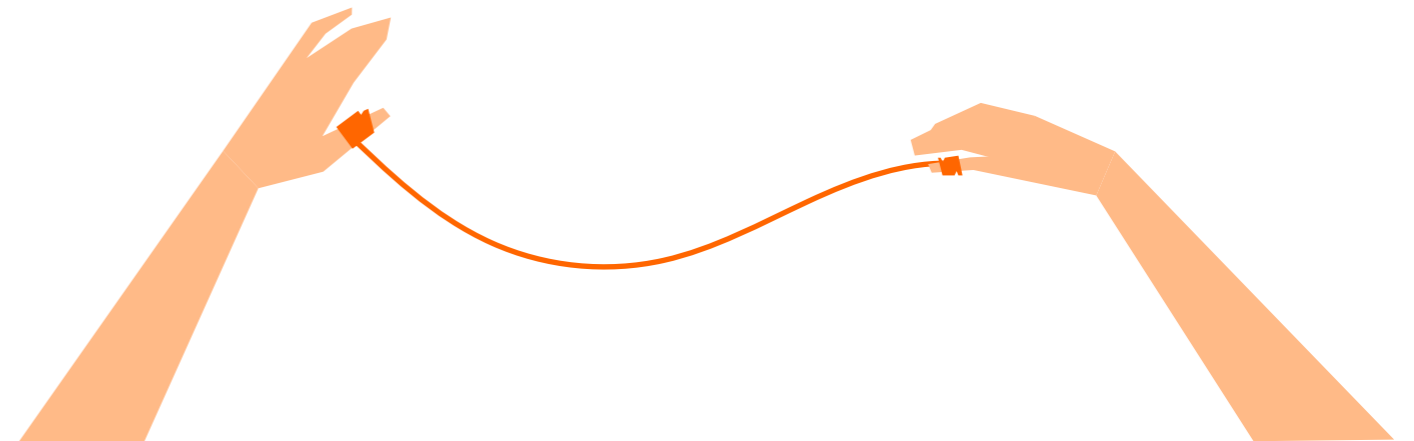
5.2 Narratief

- Bestuurders ervaren het narratief als behulpzaam
- Aanvullend hebben wethouders alleen een meer gedetailleerd verhaal nodig over nut en noodzaak van warmtenetten, warmtepompen en netcongestie om het goede gesprek met de gemeenteraad en bewoners te kunnen voeren. Ook mist de rol van proeftuinen nog in het narratief.
- In het vervolg op het landelijke narratief zijn regio's ook gaan nadenken over een eigen narratief.

5.3 Ondersteuning NPLW en de regio

Bestuurders hebben behoefte geuit aan:

- landelijke ondersteuning en onderzoek naar ZLT/LT-warmtenetten;
- ondersteuning voor oplossingen op dorpskernniveau. Er is veel voor grootschalige netten ontwikkeld, maar er zijn bijvoorbeeld nog weinig goede voorbeelden van kleinschalige collectieve oplossingen en de beleidsmatige inbedding daarvan in het uitvoeringsplan. Sommige bestuurders zoeken naar light varianten voor de uitvoeringsplannen om de gemeentelijke inzet goed te doseren op de kleinschaligheid;
- kennisdeling vanuit de proeftuinen en andere koplopers in de regio;
- voorbeelden van regionale samenwerking bijvoorbeeld op onderdelen als gezamenlijke bronnenstrategie voor het warmteprogramma;
- ondersteuning t.a.v. de signalen over de – in sommige regio's – moeizame samenwerking met de netbeheerders bij het afstemmen van de plannen voor netverzwaring. Waar loopt het wel goed en wat kunnen andere regio's hiervan leren? Geopperd is ook om dit punt als NPLW te agenderen bij Netbeheer Nederland.

6. Tot slot

De bevindingen van de Lokale Warmtetransitie in Beeld (LWiB), de Monitor Proeftuinen in Beeld en de opbrengsten uit de Bestuurlijke Doe Ateliers neemt het NPLW mee in de actualisatie van de Uitvoeringsagenda NPLW 2024 en de Uitvoeringsagenda NPLW 2025. Hierop stelt het NPLW dit najaar een notitie op met voorstellen voor activiteiten vanuit het NPLW richting bestuurders, ter bespreking met haar bestuurlijk opdrachtgevers.

Colofon

Rode draden bestuurlijke Doe Ateliers is een uitgave van:
Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie

Postbus 93218
2509 AE Den Haag
www.nplw.nl